

ZİHİNSEL ENGELLİ ÇOCUKLARIN ANNELERİNİN ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMLARI İLE NORMAL GELİŞİM GÖSTEREN ÇOCUKLARIN ZİHİNSEL ENGELLİ KARDEŞLERİNE YÖNELİK DAVRANIŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Nazan ÜNAL

Çankırı Karatekin Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Çocuk Gelişimi Bölümü, Çankırı

Gülen BARAN

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü, Ankara

İlk Kayıt Tarihi: 25.04.2011

Yayına Kabul Tarihi:20.12.2011

Özet

Araştırmada zihinsel engelli çocukların annelerinin çocuk yetiştirme tutumları ile normal gelişim gösteren çocukların zihinsel engelli kardeşlerine yönelik davranışları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmaya Ankara il merkezinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı özel özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine devam eden, beş-on beş yaşları arasındaki doksan dört zihinsel engelli çocuğun (elli bir kız, kırk üç erkek) anneleri ve dokuz-on yedi yaş arasındaki normal gelişim gösteren kardeşleri (elli beş kız, otuz dokuz erkek) dâhil edilmiştir. Araştırmada Genel Bilgi Formu, Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği (PARI) ve Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda; Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği'nin aşırı koruyucu annelik boyutu ile Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği'nin nazik olma boyutundan alınan puanlar arasındaki ilişkinin pozitif yönde anlamlı ($r=.213, p<.05$), karı-koca geçimsizliği ve baskı disiplin boyutlarından alınan puanlar ile Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği'nin empati boyutu arasındaki ilişkinin negatif yönde ve anlamlı ($r = -.216, r = -.223, p<.05$) olduğu saptanmıştır.

Anahtar kelimeler: *özel eğitim, tutum, çocuk yetiştirme*

EXAMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THE CHILD REARING ATTITUDES OF THE MOTHERS WHO HAVE CHILDREN WITH MENTAL DISABILITIES AND BEHAVIOURS OF THE CHILDREN, WHO MAKE NORMAL PROGRESS, TOWARDS THEIR SIBLINGS WHO HAVE MENTAL DISABILITIES

Abstract

In the research, the relation between the child rearing attitudes of the mothers who have children with mental disabilities and the behaviors of the children, who make normal progress, towards their sibling who have mental disabilities was examined. Mothers of ninety four children with disabilities whose age change among five – fifteen (fifty one girls, forty three boys) and who still have their education at private training and rehabilitation center affiliated to the Ministry of National Education and their siblings who make normal progress and whose age change among nine – seventeen (fifty five girls, thirty nine boys) were included in the research. In the research General Information Form, Family Life and Child rearing Attitude Scale (PARI) and Schaeffer Sibling Behavior Rating Scale were used. As a result of the research, it is determined that the relation between the points obtained from over protective motherhood trait of the Family Life and Child Rearing Attitude Scale and the trait of being kind of the Schaeffer Sibling Behavior Rating Scale is positively meaningful ($r = .213, p < .05$), the relation between the points obtained from the traits of parent conflict and strict discipline and the trait of the empathy of the Schaeffer Sibling Behavior Rating Scale is negatively meaningful ($r = -.216, r = -.223, p < .05$).

Keywords: *Special education, attitude, child growth*

1. Giriş

Bireyin yaş, cinsiyet, sosyal ve kültürel faktörlere bağlı olarak normal sayılan bir rolü yerine getirmesini önleyici veya sınırlandırıcı bir yetersizlik durumu olan “engel”; normal büyüme ve gelişmeyi, hayata uyumu kalıcı veya geçici bir süre sekteye uğratmakta, kişinin yakın sosyal çevresindeki bireyleri, özellikle de ailesindeki bireyleri farklı boyutlarda etkilemektedir (1). Başkalarının yardımına gereksinim duymadan, günlük yaşamını sürdürebilen bir kişinin normal olarak değerlendirildiği düşünüldüğünde, engel bireyin günlük hayata tam anlamı ile katılımını ve uyumunu bozan bir dezavantajdır (3). Engelin türüne, şiddetine ve etki alanına bağlı olarak çocuğun bakımı, sağlığı, gelişimi, eğitimi ve geleceğine ilişkin konularda yeterli bilgiye ve deneyime sahip olmayan aileler bir takım çelişkiler ve zorluklar yaşamaktadırlar (7). Ailede engelli bir çocuğun varlığı, bir bütün olarak ailenin yapısında, işleyişinde, aile üyelerinin rollerinde önemli değişiklikler yapabilmekte, aile üyelerinin yaşamlarını, davranışlarını, duyu ve düşüncelerini olumsuz yönde etkileyen bir stres kaynağı oluşturabilmektedir. Ailenin içinde bulunduğu bu stres durumu ve kaynağı, annelerin engelli çocuğa karşı tutumlarında olumsuzluklara neden olmaktadır. Bu olumsuz tu-

tumlar, engelli çocuğun toplumla kaynaşmasına ve engelli olmayan akranlarıyla sağlıklı ilişkiler sürdürmesine engel olmaktadır (4). Bu nedenle engelli çocukla en fazla iletişimde bulunan kişi olan annelerin tutumlarının belirlenmesi önemlidir. Günümüzde engelli çocuğa ve ailelerine yönelik olarak verilen hizmetlerde ailenin bir bütün olarak ele alınması yaklaşımı benimsenmektedir (13). Engelli çocuğa sahip ailelerle yapılan çalışmaların ve bu ailelere yönelik hizmetlerin, yakın zamana kadar engelli çocuğu ve anne-babayı kapsadığı, aile sisteminin önemli bir parçası olmasına karşın normal kardeşlerin bu durumdan etkilenme biçimlerinin ve gereksinimlerinin göz ardı edildiği görülmektedir. Oysa birbirlerinin tüm gelişim alanlarında önemli rol oynayan kardeşlerden birinin engelli olması kardeşler arasındaki ilişkiyi de doğrudan etkilemektedir (10). Engelli bir kardeşe sahip olmak normal gelişim gösteren çocukların yaşamlarında değişiklikler oluşturmakta, onların duygusal, davranışsal güçlükler yaşamalarına ve çeşitli problemlerle karşılaşmalarına neden olabilmektedir (9). Engelli kardeşe sahip olan çocuklar bir yandan kardeşlerinin farklılığını anlamaya çalışırken, diğer yandan da normal kardeşi olan yaşıtlarına oranla daha fazla sorumluluk aldıklarını ve anne-babalarından daha az ilgi gördüklerini hissedebilmekte, bu durum da kardeşler arası ilişkileri olumsuz etkileyebilmektedir (13). Normal gelişim gösteren kardeşin, engelli kardeşine uyumunu ve tepkilerini doğrudan ya da dolaylı bir biçimde etkileyebileceği; ailenin özellikleri, dini inanışlar, anne-baba tutum ve beklentileri, engelli ve normal gelişim gösteren kardeşin bireysel özellikleri gibi çeşitli değişkenler bulunmaktadır (14). Özellikle normal gelişim gösteren çocuğun engelli kardeşi kabul edilmesi ile anne-baba tutumları arasında anlamlı bir ilişki olduğu düşünülmektedir. Anne-babaların engelli çocuğa bakış ve tepkide bulunuş şekli kardeş tepkilerini de etkilemektedir (5). Engelli çocuğu ve yaşam koşullarını kabul eden anne-babalara sahip kardeşler bu duruma daha kolay uyum sağlayabilmektedir (6). Çünkü engelli çocuğa karşı kabul edici, olumlu tutum gösteren anne-babalar engelli olmayan çocuklarına model oluşturmaktadırlar. Buna karşın engelli çocuğundan utanan, onu yük olarak gören, olumsuz davranan ve kaygılı olan anne-babaların normal çocuklarının engelli kardeşine karşı tutum ve davranışlarının da bu yönde olduğu görülmüştür (14). Geçmiş yıllarda yapılan çalışmalar incelendiğinde özellikle çocuk yetiştirme tutumlarına ilişkin fazla çalışma bulunmasına rağmen, engelli çocuğa sahip annelerin çocuk yetiştirme tutumları ve engelli kardeşe sahip normal gelişim gösteren çocukların kardeş ilişkilerine ilişkin çok az sayıda çalışma yapıldığı ve anne tutumları ile kardeş ilişkileri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmanın yapılmadığı görülmüştür. Bu düşünceden hareketle bu çalışmada, zihinsel engelli çocukların annelerinin çocuk yetiştirme tutumları ile bu annelerin normal gelişim gösteren çocukların zihinsel engelli kardeşlerine yönelik davranışları arasındaki ilişkinin saptanması amaçlanmıştır.

2. Materyal ve Yöntem

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Ankara il merkezinde yaşayan zihinsel engelli çocukların

anneleri ve bu çocukların normal gelişim gösteren kardeşleri oluşturmaktadır. Araştırmaya Ankara il merkezinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı dokuz özel özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine devam eden beş-on beş yaşları arasındaki doksan dört zihinsel engelli çocuğun anneleri ile bu çocukların dokuz-on yedi yaş arasındaki normal gelişim gösteren kardeşleri dâhil edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Genel bilgi formu: Form engelli çocuğun cinsiyeti, yaşı, doğum sırası, engelinin türü ve derecesi, ilk tıbbi tanı zamanı, ailenin tanı hakkında bilgilendirilme durumu, eğitime başlama yaşı, öğrenim durumu, annenin yaşı, öğrenim düzeyi, evlilik süresi, sahip olduğu çocuk sayısı, normal gelişim gösteren çocuğun cinsiyeti, yaşı, doğum sırası, büyük ya da küçük kardeş olma durumuna ilişkin soruları içermektedir.

Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği (PARI)

Ölçek, Bell ve Schaefer tarafından 1958 yılında A.B.D' de geliştirilmiştir. 23 alt ölçekten oluşan ve tamamı 115 maddeden oluşan ölçek, Güney Le Compte, Ayhan Le Compte ve Serap Özer (1978) tarafından Türkçe'ye uyarlanmış ve madde anlaşılabilirliği saptanmıştır. Daha sonra maddeler bağımsız hakemler tarafından geri-çeviri tekniğiyle tekrar İngilizce'ye dönüştürülerek özgün ifadeleriyle karşılaştırılmıştır. İki form arasında fark gösteren maddelerin Türkçesi gözden geçirilerek gerekli düzeltmeler yapılmış ve ölçekte madde sayısı toplam 60 olarak kalmıştır. Ölçeğin Vapur (2006) tarafından tekrar geçerlik-güvenirlik çalışması yapılmıştır. Geçerlik-güvenirlik için Cronbach's Alpha Testi kullanılmıştır. PARI'nin güvenilirlik analizi sonucu Cronbach's Alpha (∞) = 0.58-0.88 iken burada yer alan altmış soru için güvenilirlik analizi sonucunda Cronbach's Alpha (∞) = 0.699 olarak bulunmuştur. Bulunan bu sonuca göre ölçek güvenilir bulunmuş ve geçerliliği ispatlanmıştır. Geçerlik-güvenirlik çalışması yapılan ölçek aşırı koruyucu annelik (AKA), demokratik tutum ve eşitlik tanıma (DTET), ev kadınlığı rolünü reddetme (EKRR), karı-koca geçimsizliği (KKG) ve baskı ve disiplin (BD) olmak üzere toplam beş alt boyuttan oluşmaktadır. Kullanımı için özel eğitim gerektirmeyen ölçekte puanlama, cevapların 1'den 4'e kadar puanlanması ile yapılmaktadır. "Çok uygun buluyorum" cevabına 4 puan, "Oldukça uygun buluyorum" cevabına 3 puan, "Biraz uygun buluyorum" cevabına 2 puan, "Hiç uygun bulmuyorum" cevabına 1 puan verilerek, her boyutun temsil ettiği alt test için ayrı puan elde edilmektedir. Ancak 2, 29 ve 44. maddelere verilen yanıtlar tersine puanlanmaktadır. Her alt boyuta ait puanın yüksekliği, o boyutta yansıtılan tutumun onaylandığını göstermektedir

Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği

Ölçek Mc Hale et.al. (1986) tarafından geliştirilmiş, Aral ve Ahmetoğlu (2004) tarafından geçerlik-güvenirlik çalışması yapılmıştır. Yapılan geçerlik-güvenirlik çalışması sonucunda ölçeğin beş alt boyutuna ilişkin alfa değeri .77-.90 arasında, test-tekrar test korelasyonları ise .95-.99 arasında bulunmuş ve geçerli-güvenilir bir ölçek

olarak kabul edilmiştir. Toplam otuz maddeden oluşan ölçekte nazik olma (1, 2, 4, 8, 10, 12, 19, 20, 21. madde), birliktelik-İlgili olma (3, 6, 9, 11, 17, 22, 25. madde), uzak durma-çekinme (5, 7, 14, 15, 23, 26. madde), empati (13, 16, 28, 29, 30. madde) ve fiziksel saldırganlık (18, 24, 27. madde) olmak üzere beş alt boyut bulunmaktadır. Ölçekte yer alan maddelere verilen tepkiler, Hiçbir zaman- Nadiren- Bazen- Sık sık- Her zaman şeklinde derecelendirilmiştir. Ölçeğin değerlendirilmesinde “Hiçbir zaman” yanıtı 1, “Nadiren” yanıtı 2, “Bazen” yanıtı 3, “Sık sık” yanıtı 4, “Her zaman” yanıtı 5 puan olarak puanlanmaktadır. Ancak 2, 8, 10, 12, 20 ve 21. maddeler tersine puanlanmakta 5 yerine 1; 4 yerine 2; 3 yerine 3; 2 yerine 4 ve 1 yerine 5 puan verilerek yeniden değerlendirilmektedir. Ölçekteki her bir bölüm kendi içinde puanlanmaktadır. Her bir bölümden alınan yüksek puanlar, o bölüme ilişkin özelliklerin arttığını göstermektedir.

Verilerin Toplanması

Ölçme araçlarının uygulanması aşamasında özel eğitim merkezlerinde görevli öğretmenler aracılığıyla, annelerden randevu alınmış Genel Bilgi Formu ile Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği (PARI)’ni doldurmaları istenmiştir. Okuma yazma bilmeyen annelere araştırmacı tarafından yardım edilmiştir. Genel Bilgi Formu ile Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği (PARI)’nin anneler tarafından doldurulması ortalama on beş dakika sürmüştür. Annelerden ayrıca Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği’nin belirlenmiş olan normal gelişim gösteren kardeş tarafından doldurulması istenmiş ve kardeşler tarafından doldurulan ölçme araçlarının toplanması için tarih belirlenmiştir. Toplanan ölçme araçlarından eksik ya da yanlış doldurulanlar araştırmaya dâhil edilmemiştir.

Verilerin Analizi

Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği’nin alt boyutları ile Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği’nin alt boyutlarından alınan puanlar arasındaki ilişkiyi belirlemek için Pearson Korelasyon Katsayısı Önemlilik Testi kullanılmıştır.

3. Bulgular ve Tartışma

Araştırma sonuçları incelendiğinde Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği’nin aşırı koruyucu annelik boyutu (AKA) ile Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği’nin nazik olma (NO) boyutundan alınan puanlar arasındaki ilişkinin pozitif yönde anlamlı ($r=.213, p<.05$), diğer alt boyutlar arasındaki ilişkinin ise anlamlı olmadığı ($p>.05$) belirlenmiştir. Bu bulguya göre annenin engelli çocuğuna karşı aşırı koruyucu davranmasının artmasıyla, normal gelişim gösteren çocuğun engelli kardeşiyle ilişkilerinde nazik olmanın arttığı söylenebilir.

Tablo 1. Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği'nin alt boyutları ile Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği'nin alt boyutlarına ilişkin Pearson Korelasyon Katsayısı Önemlilik Testi sonuçları

A i l e H a y a t ı v e Ç o c u k Y e t i ş t i r m e T u t u m u Ö l ç e ğ i	Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği										
	AKA	NO		UDÇ		BİO		E		FS	
		r	p	r	p	r	p	r	p	r	p
	.213*	.40	-.073	.482	.037	.722	-.155	.137	-.041	.696	
	.038	.716	-.146	.161	.142	.173	.109	.294	-.035	.741	
	.057	.582	.019	.859	.110	.291	.011	.914	-.058	.578	
	-.013	.898	.064	.538	-.076	.467	-.216*	.037	.134	.198	
	.052	.619	.045	.667	-.123	.238	-.223*	.031	.121	.146	

* $p < .05$

Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği'nin demokratik tutum ve eşitlik tanıma (DTET) ve ev kadınlığı rolünü reddetme (EKRR) boyutları incelendiğinde; bu boyutlar ile Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği'nin alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki ($p > .05$) olmadığı saptanmıştır. Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği'nin karı-koca geçimsizliği (KKG) ve baskı disiplin (BD) alt boyutları incelendiğinde ise, bu boyutlar ile Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği'nin empati (E) boyutu arasındaki ilişkinin negatif yönde ve anlamlı ($r = -.216$, $r = -.223$, $p < .05$), diğer alt boyutlar arasındaki ilişkinin ise anlamlı olmadığı ($p > .05$) belirlenmiştir. Bu bulguya göre ebeveynler arasındaki geçimsizlik ve çocuklara uygulanan baskının artmasıyla, normal gelişim gösteren çocuğun engelli kardeşiyle ilişkilerinde empati kurmanın azaldığı söylenebilir.

4. Sonuç ve Öneriler

Araştırmada zihinsel engelli çocukların annelerinin çocuk yetiştirme tutumları ile normal gelişim gösteren çocukların zihinsel engelli kardeşlerine yönelik davranışları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği'nin aşırı koruyucu annelik boyutu (AKA) ile Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği'nin nazik olma (NO) boyutundan alınan puanlar arasındaki ilişkinin pozitif yönde anlamlı ($r = .213$, $p < .05$), karı-koca geçimsizliği (KKG) ve baskı disiplin (BD) boyutlarından alınan puanlar ile Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği'nin empati (E) boyutu arasındaki ilişkinin negatif yönde ve anlamlı ($r = -.216$, $r = -.223$, $p < .05$) olduğu saptanmıştır. Anne-babaların engelli çocuğa bakış ve tepkide bulunuş şekli kardeş tepkilerini de etkileyebilmektedir (13). Engelli çocuğuna olumlu tutum gösteren anne-babalar engelli olmayan çocuklarına bu yönde model oluşturmaktadırlar. Buna karşın engelli çocuğuna karşı olumsuz tutum

gösteren anne-babaların normal çocuklarının engelli kardeşine karşı tutum ve davranışları da bu yönde olmaktadır (5). Dolayısıyla normal gelişim gösteren çocuk engelli kardeşine karşı aşırı koruyucu davranan anneyi bu yönde model almakta ve engelli kardeşine karşı daha nazik davranabilmektedir. Bu nedenle anne-babalar normal gelişim gösteren çocuklarına iyi model olmalıdırlar (12). Ayrıca anne-babalar engelli olmayan çocuklarıyla engelin doğasını anlamaları için açıkça konuşabilir, engelli bir kardeşe sahip olma sonucu hissedilebilen düşmanlık ve saldırganlık duyguları ile nasıl başa çıkabileceğini öğretebilir, engelli kardeşi ile ilgili kararlarda onun da fikrine önem verebilir (8). Engelli bireyin aileye getireceği yük ve sorumluklar eşlerin birbirlerine karşı davranışlarını da etkileyebilmektedir. Aile içi ilişkilerin temelini anne ve babanın birbirlerine karşı tutumları oluşturmaktadır (11). Evlilikte eşlerin sürekli etkileşim ve dayanışma içerisinde olması, anne-baba- çocuk üçgeni arasında sevgi, saygı ve güven olması aile bireylerinin birbirleriyle iletişimi açısından çok önemlidir (12). Olumsuz aile yaşantıları, evlilik stresi ve ebeveynlerin depresyonu ebeveyn-çocuk ilişkisini etkilemekte, kardeşler arasındaki ilişki de bu durumdan etkilenmektedir (15). Çünkü kardeşler arasındaki ilişki, çocukların birbirleriyle ve ebeveynleriyle olan ilişkileriyle bağlantılıdır (16). Dolayısıyla ebeveyn arasındaki olumsuzluklar kardeşler arasındaki ilişkilere de yansımakta ve çocuklar engelli kardeşleriyle empati kuramamaktadır. Bu nedenle eşler her konuda birbirlerine destek olmalı, aralarındaki anlaşmazlıkların kardeş ilişkilerine de yansıdığı farkında olmalı, birbirlerine karşı daha sabırlı ve anlayışlı olmalı ve bu zor dönemlerde üstlenecekleri roller, bu rollerin gerektirdiği sorumluluklar konusunda uzman kişilerden yardım almalıdırlar. Ayrıca ailelere yardımcı olması açısından aile servisleri tarafından verilen rehberlik ve danışma hizmetleri mutlaka yaygınlaştırılmalıdır. Araştırma sonucuna göre annelerin aşırı baskı ve disiplin içerisinde olmaları da kardeş davranışlarını olumsuz etkilemektedir. Anneler engelli bir çocuğun eğitimi ve yetiştirilmesi konusunda nasıl bir tutum sergileyeceklerini bilemedikleri için çocuklarına karşı sabır ve anlayış gösteremeyebilirler ve sıkı disiplin uygulayabilirler. Bu nedenle ailelere yardımcı olması açısından çocuk ve ailesinin eğitimi için konu ile ilgili erken eğitim destek ve danışmanlık hizmeti sunabilecek merkezler yaygınlaştırılabilir ve nitelikli hizmetler sunulabilir. Çocuklara destek konusunda aileler için eğitim seminerleri düzenlenebilir ve aktif olarak çocuklarının eğitimine katılmaları sağlanabilir. Ayrıca engelli çocuğa sahip ailelere yardımcı olması açısından çeşitli akademik çalışmalar yapılabilir. Örneğin

Bu çalışmanın bir benzeri kırsal kesimdeki ailelerle yapılabilir. Bu araştırma dokuz-on yedi yaş grubu normal gelişim gösteren kardeşleri kapsamaktadır. Benzer araştırma daha küçük veya daha büyük yaş düzeylerinde de yapılabilir. Ayrıca günümüzde babaların da çocuk yetiştirme konusunda aktif rol oynadığı düşünülürse zihinsel engelli çocuğa sahip babaların çocuklarını yetiştirme tutumları ve bu etkileşimin kardeş ilişkilerine etkisi incelenebilir.

5. Kaynaklar

1. İçöz, A., Baran, G., Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Aile Bireylerinin Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi, Cilt: 1 No: 6-7, 2001.
2. Ahmetoğlu, E., Aral, N., Zihinsel Engelli Çocukların Kardeş İlişkilerinin Anne ve Kardeş Algılarına Göre Değerlendirilmesi., Ankara Üniversitesi Ev Ekonomisi Yüksekokulu Yayın No: 6, Bilimsel Araştırma ve İncelemeler: 6, Ankara Üniversitesi Basımevi, 237s, Ankara, 2004.
3. Aral, N., Gürsoy, F., Özel Eğitim Gerektiren Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş, Morpa Yayınları, 336s, Ankara, 2007.
4. Ergün, S., Cerabral Palsy'li Çocuğu Olan Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi (basılmamış), Marmara Üniversitesi, 111s., İstanbul, 2003.
5. Mc Hale, S. M., Sloan, J., Simeonsson, R.J., Siblings Relationships of Children with Autistic, Mentally Retarded and Nonhandicapped Brothers and Sisters. Journal of Autism and Developmental Disorder, 16(4); 399-413,1986.
6. Vapur, R., Dört-altı Yaş Grubu Çocuklarının Anne-babaları ile Büyükanne-büyükbabalarının Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Sosyo-ekonomik Düzeylerine Göre İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi (basılmamış), Gazi Üniversitesi, 114s., Ankara, 2006.
7. Algozzine, B., Teaching Students with Mental Retardation: A Practical Guide for Every Teacher, Carwin Press, 118p., California,2006.
8. Bouras, N., Jacobson, J., Mental Health Care for People with Mental Retardation: A Global Perspective. World Psychiatric Association, 1(3); 162-165, 2002.
9. Yıldırım, G., Farklı Engel Grubundan Çocukların Kardeş İlişkileri ile Kardeşlerini Kabullemeleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi (basılmamış). Gazi Üniversitesi, Ankara,140s, 2005.
10. Zoylan, E., Engelli Kardeşe Sahip Olan ve Olmayan bireylerin kardeş ilişkilerinin Belirlenmesi, Yüksek Lisans Tezi (basılmamış). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, 107s, Bolu, 2005.
11. Schwartz, M., Wehmeyer, M., The Relationship between self- Determination and Quality of Life for Adults with Mental Retardation. Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities, 33(1); 3-12, 1998.
12. Sarı, E., Anasınıfına Devam Eden Beş-altı Yaş Grubu Çocukların Annelerinin Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Sosyal Uyum ve Becerilerine Etkisinin İncelenmesi. Yüksek Lisans tezi (basılmamış). Gazi Üniversitesi, 182s, Ankara, 2007.
13. İçmeli, C., Ataoğlu, A., Canan, F., Özçetin, A., Zihinsel Özürlü Çocuğu Olan Ebeveynler ile Sağlıklı çocuklara sahip ebeveynlerin çocuk yetiştirme Tutumlarının Karşılaştırılması. Düzce Tıp Fakültesi Dergisi, Cilt: 3; 21-28, Bolu, 2008.
14. Kaminsky, L., Dewey, D., Siblings Relationships of Children with Autism. Journal of Autism and Development Disorders, 31 (4); 399-410, 2001.
15. Köse, F., K.K.T.C. Lefkoşa İlköğretim Okullarına Devam Eden Dokuz Yaş Çocuklarının Anne Tutumları ile Kardeş İlişkilerinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi (basılmamış), Gazi Üniversitesi, 163s., Ankara, 2003.

16. Feinberg, E., McHale, M., Sibling and Parents Relationship Trajectories in Adolescence. *Child Development*, 74(5); 1261-1274, 2003.

EXTENDED ABSTRACT

In the research, the relationship between the child rearing attitudes of mothers having mentally disabled children and the behaviors of normally developing children against their mentally disabled siblings has been analyzed. Scope of the research consists of the mothers of mentally disabled children living in Ankara city centre and the normally developing siblings of the same children. Mothers of ninety-four mentally disabled children (fifty-one girls and forty-three boys), ranging in age from five to fifteen and continuing to nine private education and rehabilitation centers that are affiliated with the Ministry of National Education and located in Ankara city centre, and the normally developing siblings of such children (fifty-five girls and thirty boys), ranging in age from nine to seventeen have been included in the research. General Information Form, Parental Attitude Research Instrument (PARI) and Schaeffer Sibling Behavior Rating Scale have been used as data collection instruments in the research. General Information Form covers questions about the gender, age and birth order of the disabled child, type and degree of the child's disability, time of first medical diagnosis, knowledge level of the family about the diagnosis, age of starting education, educational status, mother's age, educational level, marriage period, number of children, gender, age and birth order of the normally developing child and being older or younger sibling. The Parental Attitude Research Instrument (PARI) was originally developed by Bell and Schaefer; adapted into Turkish by Guney Le Compte, Ayhan Le Compte and Serap Ozer (1978) and its item comprehensibility was determined and it was re-checked for validity-reliability by Vapur (2006). Consisting of sixty items in total, the scale is made of five sub-dimensions in total; being an overprotective mother, democratic attitude and showing equality, rejecting the housewife role, marital conflict and pressure & discipline. Schaeffer Sibling Behavior Rating Scale was developed by Mc Hale et.al (1986) and was checked for validity-reliability by Aral and Ahmetoglu (2004). Consisting of thirty items in total, the scale has five sub-dimensions in total; being together and concerned, abstaining-shying away, empathy and physical aggressiveness. Appointments were made with mothers, by means of teachers serving at special training centers, at the stage of using data collection instruments, and they were asked to fill in the General Information Form and the Parental Attitude Research Instrument (PARI). Illiterate mothers were assisted by the researcher while filling in the forms. Filling in forms took approximately fifteen minutes. It was further requested from mothers that the Schaeffer Sibling Behavior Rating Scale was filled by the pre-designated normally developing sibling and a date was set for collecting the measurement instruments filled by the siblings. Incomplete or incorrectly filled measurement instruments, out of those collected, were excluded from

the research. Pearson Correlation Coefficient Significance Test was used to identify the relationship between the sub-dimensions of the Parental Attitude Research Instrument (PARI) and the sub-dimensions of Schaeffer Sibling Behavior Rating Scale. The relationship between the points from the dimension of being an overprotective mother of the Parental Attitude Research Instrument (PARI) and the points from the dimension of being polite of the Schaeffer Sibling Behavior Rating Scale have been proved to be positively significant ($r=213, p<.05$), while the relationship between the other sub-dimensions have been proved to be insignificant ($p>.05$). According to this finding, it would not be wrong to say that as the overprotective behavior of a mother towards her disabled child increases, the politeness level of her normally developing child in his/her disabled sibling increases along. When the dimensions of democratic attitude and showing equality and rejecting the housewife role were analyzed within the Parental Attitude Research Instrument (PARI) scale, no significant relationship was observed between the aforementioned dimensions and the sub-dimensions of the Schaeffer Sibling Behavior Rating Scale ($p>.05$). When the sub-dimensions of marital conflict and pressure & discipline of the Parental Attitude Research Instrument (PARI) were analyzed, the relationship between these dimensions and the empathy dimension of the Schaeffer Sibling Behavior Rating Scale was found to be negative and significant ($r = -.216, r = -.223, p<.05$), while the relationships between other sub-dimensions were found to be insignificant ($p>.05$). According to such finding, it can be said that as the marital conflict between the parents and the pressure imposed on children rises, the level of empathy shown by the normally developing child in his/her relationship with his/her sibling declines. The results of the research indicate that when mothers are under extreme pressure and discipline, the behaviors of siblings are negatively affected. As the mothers may not know what kind of an attitude to adopt in educating and raising a disabled child, they may not be patient and tolerant towards their children, which may result in strict discipline. For this reason, centers that will provide early education, support and consultancy services regarding the issue for the purpose of educating the child and his/her family, to assist parents, can become more popular and qualified services may be offered to families. Education seminars may be organized for the families in an effort to support children and children can be made sure to take active part in such educational practices. In addition, several academic studies can be conducted to assist parents with disabled children.